TYRINĖJIMAI LIVONIJOS G. 3

Jonas STANKUS, Bronius DAKANIS

2006 m. gegužės mėnesį buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai Joniškio senamiestyje (A 1901), pastato Livonijos g. 3 aplinkoje, kur dabar yra „Žilvino“ restoranas. Iš dalies rekonstruojant šį restoraną kartu rekonstruota aikštė prieš jį ir vandentiekio bei kanalizacijos trasos. Dabartinėje aikštės teritorijos dalyje, arčiau Livonijos g. yra stovėjęs medinis pastatas, kuriame buvo vilnų karšykla. Šis pastatas apie 1960 m. buvo nugriautas.

Aikštės ir į PV nuo jos neužstatytoje teritorijoje (buvusių ir būsimų vandentiekio ir kanalizacijos trasų zonoje) buvo ištirta 11 2x2 m dydžio šurfų (bendras 44 m^2 plotas) (1 pav.). Tyrinėta iki projektinio 1,8–1,9 m gylio (šurfai 1–2) arba iki įžemio 1,2–1,4 m (šurfai 3–11).

Atlikus žvalgomuosius tyrinėjimus, galima konstatuoti, kad aikštėje priešais „Žilvino“ restoraną daugelyje vietų kultūrinis sluoksnis suardytas anksčiau vykdytų žemės judinimo darbų – kasant duobę jau minėto restorano pamatų ir rūsių įrengimui. Jau anksčiau čia buvo nutiestos vandentiekio (aptikta šurfe 1), lietaus nutekėjimo (šurfas 11), kanalizacijos (šurfas 2) trasos. Dar viena kanalizacijos trasos atšaka buvo nutiesta palei pat restorano „Žilvinas“ pastatą (1 pav.). Jų metu gana plačiu ruožu čia buvo sujauktas kultūrinis sluoksnis (iki 1,4–1,9 m gylio ir giliau).

Stumdomas (nukasamas – užpilamas) žemės paviršius įrengiant takus (šurfuose 10, 11 užpilta skalda), dengiant aikštę betoninėmis plytomis (šurfuose 1, 3, 4 užpiltas niveliacinis smėlio sluoksnis), statant naujus ar griaunant senus pastatus, griuvenos, statybinės atliekos buvo pi-

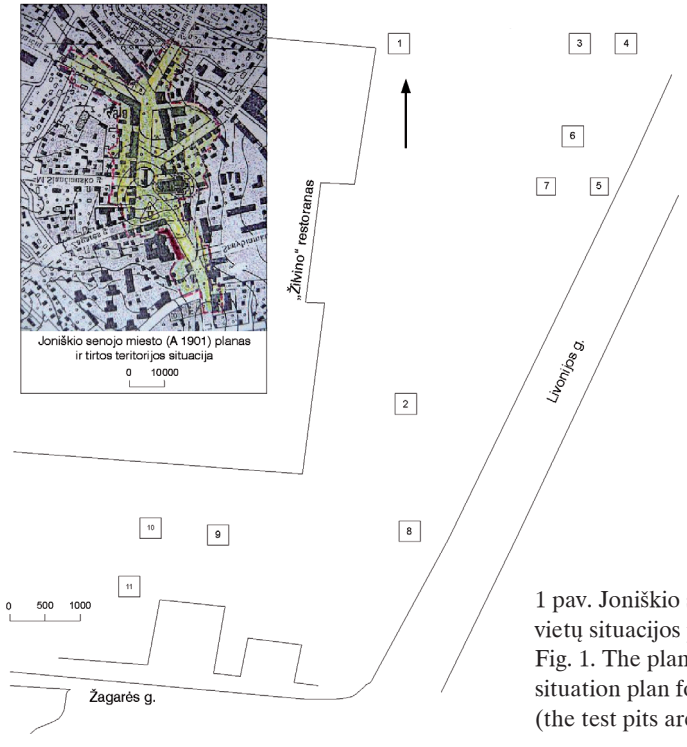

1 pav. Joniškio senojo miesto planas ir tyrinėtų vietų situacijos planas (šurfai pažymėti skaičiais).
Fig. 1. The plan of Joniškis Old Town and the situation plan for the excavated territory (the test pits are marked with numbers).

lamos čia pat ir paskleidžiamos gana dideliame plote (tai pastebėta atliktų tyrinėjimų zonoje – beveik kiekviename šurfe). Šurfuose griuvenų sluoksnių storis siekia nuo 20 iki 45 cm (šurfai 3, 5–8), o šurfe 9 jų storis siekia 45–60 cm. Galimas dalykas, kad šioje teritorijoje, niveliuojant paviršių, griuvenų buvo atvežama ir iš kitur.

Natūralesni, geriau išlikę sluoksniai pastebėti šurfuose 4–6, 8, 11. Juose galima išskirti apytikslį pirminio žemės paviršiaus buvimo gylį – 50–80 cm (šurfai 5, 6), ir 95–100 cm gylyje (šurfai 11, 8) žemiau dabartinio paviršiaus, t. y. šioje teritorijoje dabartinis žemės paviršius pakeltas 50–100 cm aukščiau.

Neaiškių pastatų pamatų likučiai aptikti tirtuose šurfuose 4 ir 10. Šurfe 4, 75 cm gylyje, aptiktas medinio statinio fragmentas – rąstas ir dvi lentos. Greta jų – akmeninių pamatų fragmentai (akmenys rišti kalkių skiediniu). Šurfe 6 aptiktas pamatų kampas. Pamatai krauti iš stambių akmenų viena, kai kur dviem vertikaliomis eilėmis ir iki 40–45 cm įgilinti į žemę. Šių pamatų plotis – 50 ir 60 cm. Galimas dalykas, kad šiame šurfe aptikti pamatų likučiai – pastato pamatų kampas – priklauso minėtam vilnų karšyklos pastatui. Akmeninių pamatų ar sienelės fragmentai (jų aukštis 40–45 cm) aptikti šurfe 10. Akmenys krauti 3 vertikaliomis eilėmis ir rišti kalkių skiediniu.

Šurfuose 1, 5, 7, 9 aptikti grindinių fragmentai. Šurfuose 1, 5, 7 jie buvo 45–50 cm gylyje, o 9 šurfe – 1,1–1,1 m gylyje. Gal tai anksčiau čia buvusio kiemo ar gatvelės grindiniai.

Šurfuose 4 ir 5 rasta po varinę monetą. Rastosios šurfe 4 vienoje pusėje vos galima perskaityti metus „1660“. Tai Jono Kazimiero šilingas. Šurfe 5 rastoji moneta labai sudilusi, ant jos yra vos teišskaitomos raidės „IOAN“.

Beveik kiekviename šurfe (išskyrus šurfus 1 ir 10) rasta geležinių dirbinių (iš viso 59 vienetai). Daugiausia tai kaltinės ir fabrikinės gamybos vinys, durų rankenos užverstukas, peilių, pasagų, drožtuvo fragmentai, geležinės sąvaržos ir kt., o tyrinėtų tranšėjų zonose (gylis 1,1–1,6 m gylyje) – valgomasis šaukštas, batsiuvio plaktukas, geležinės replės, vaikiškas žaislas.

Gausu keramikos (iš viso 64 vienetai). Jų rasta 8 šurfuose. Tai įvairių molinių puodų šukės: fajansinės lėkštės (dugno ir šono), fajansinės baltos vazelės (kaklelio ir petelių) fragmentai; karnizų, koklių dalys, stiklo butelių įgaubtais dugnais šukės (dugnai). Įdomus molinės vazelės (kaklelio ir petelių) fragmentas. Jos išorė ir vidus gelsvai pilkšva, išorė dengta pilka glazūra. Petelių srityje įspaustas spaudas (dalis jo nulaužta). Spaudo centre raidės „M N“. Aplink spaudą būta užrašo, iš kurio išlikusios tik raidės „...E L T“.

Atrodo, kad šioje teritorijoje aptiktos griuvenos ar statybų atliekos piltos ir skleistos siekiant niveliuoti žemės paviršių įvairiu laiku, nes gana nevienodame gylyje rasti keramikos, koklių, raudonų, geltonų plytų likučiai. Jie gali būti iš to meto: kai XVIII a. (1774 m.) pastatytas ir pradėjo veikti Šiaulių verpyklos ir audyklos skyrius (gal tai ir buvo čia stovėjęs vėlesnės vilnių karšyklos pastatas), kai netoliese buvo statoma ar perstatoma Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (1895–1901 m.), kai Livonijos–Žagarės g. kampe statytas raudonų plytų pastatas (XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje). Batsiuvio plaktukas, replės bei silikatinių ir geltonų kiaurų plytų fragmentai datuojami XX a.

Pagal rastas monetas ankstyviausias kultūrinis sluoksnis gali būti datuojamas XVII a. viduriu.

FIELD EVALUATION AT LIVONIJOS ST. 3

During an evaluation of Joniškis Old Town in 2006, 11 test pits 2x2 m in size (a total area of 44 m^2) were excavated in the vicinity of the building at Livonijos St. 3 (Fig. 1). The undisturbed cultural layer in them was up to 140 cm thick. The remains of buildings or their foundations were discovered in 3 test pits and paving fragments in pit 4. The various collected finds (ceramics, fragments of iron artefacts, and stove tiles) date to the mid-17th–20th century.

JONIŠKIO SENAMIESTIS

Ernestas VASILIAUSKAS

2006 m. Joniškyje buvo atlikti didesnės ar mažesnės apimties archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai įvairiose miesto vietose: Žemaičių g. 2 (ištirtas 1 m^2 plotas), Upytės g. 11A (ištirtas 12 m^2 plotas), Žemaičių g. 2–4 (ištirtas 1,65 m^2 plotas), Žagarės g. 10A–12 – Darbininkų g. (ištirtas 5 m^2 plotas, žvalgyta 67,5 m^2), Miesto a. 4A (ištirtas 32 m^2 plotas, žvalgytas 80 m^2 plotas), Miesto a. 5 (ištirtas 4 m^2 plotas), Šiaulių senoji g. 4A (ištirtas 6,7 m^2 plotas), Upytės g. 5A – (ištirtas 19,35 m^2). Jų metu buvo iškasta 10 šurfų, 3 trasos, ištirtas bendras 80,7 m^2 plotas, o su žvalgytu (147,5 m^2) – 228,2 m^2.

Suardyti kultūriniai sluoksniai su XVII–XX a. radiniais rasti Upytės g. 11A, Žemaičių g. 2–4, Miesto a. 4A, XIX–XX a. – Žemaičių g. 2, Miesto a. 5, Upytės g. 5A, XVII–XIX a. – Šiaulių senoji g. 4A, XIX a. pabaigos – XX a. – Žagarės g. 10A–12 – Darbininkų g.

Kaip parodė pastarųjų metų tyrinėjimai, miesto ir dvaro XVII–XVIII a. kultūriniai sluoksniai yra suardyti vėlesnių XIX a. pabaigos – XX a. perkasimų. Tai gerai atspindi tyrinėjimai Upytės g. 11A, Žemaičių g. 9–11. Minėti ankstyvi kultūriniai sluoksniai dažniausiai būna nesuardyti apačioje esant kažkokioms akmeninėms konstrukcijoms (grindiniams, pastatų pamatams ir panašiai). O iki šio gylio ankstesni kultūriniai sluoksniai yra perkasti ir maišyti su vėlyva XIX a. pabaigos – XX a. medžiaga. Tai gerai atspindi tyrinėjimai Žemaičių g. 9–11. Nesuardyti XVII–XVIII a. kultūriniai sluoksniai gerai išliko Šiaulių senojoje g. 4A. Kadangi vieta yra labai drėgna (gerai išliko organika), todėl čia ir vėlesniais laikais daryta mažiau perkasimų.

Tyrinėjimai **Upytės g. 11A** suteikė papildomų duomenų apie šios gatvės atkarpos kultūrinius sluoksnius. Nors čia jie smarkiai apardyti XIX–XX a. pirmojoje pusėje, tačiau rasta keletas XVII a. radinių – tradicinės krašto (redukcinės) ir oksidacinės keramikos, koklių fragmentų, gyvūnų kaulų. Tai leidžia manyti, kad užstatymas (nors ir neintensyvus?) šioje gatvėje galėjo būti iki pat Purvės (Prudencijos, Upytės) upelio. 1650 m. komisijos dokumente rašoma, kad už surinktus tiltų nuomos per Upytės upę Upytės ir Šiaulių vieškeliais mokesčius rotušėje turi būti įrengtas laikrodis. Neaišku tik, kiek tuo metu upė ištvindavo potvynių metu. Kaip liudija JIKM saugomos istorinės XX a. 4 dešimtmečio nuotraukos, gana intensyvus apstatymas yra buvęs iki pat upelio, nors sklypus dažnai užliedavo pavasario, rudens potvynių metu ar lietui smarkiau palijus.